

Essay. »Ved at granske sine forbilleder finder man også ud af hvor man *ikke* ligner dem.« Niels Lyngsø portrætterer Michel Houellebecq.

Michel & mig selv

AF NIELS LYNGSØ

➤ Frankrig er ikke Michel Houellebecq, Frankrig er ikke intolerancen, hadet og frygten.« Sådan lød det fra premierminister Manuel Valls dagen efter angrebet på Charlie Hebdo. Udtalelsen gjaldt Houellebecqs seneste roman, *Underkastelse*, som Valls næppe havde læst, eftersom den først var udkommet selvsamme dag terrorangrebet fandt sted. Som bekendt blev vi alle sammen pludselig Charlie, men ifølge premierministeren var Frankrig altså ikke Michel.

Jeg er Michel. Ikke kun i ytringsfrihedens navn, men også fordi jeg som forfatter spejler mig i en række ældre kolleger, hvis værker jeg sætter pris på. En af dem er Houellebecq, men jeg er også for eksempel Henrik, Honoré og Haruki, henholdsvis Pontoppidan, de Balzac og Murakami. Når man som forfatter læser sine fagfæller, får man øjnene op for forskellige facetter af sine egne værker, både dem man har skrevet, og dem man drømmer om at lave. Men ved at granske sine forbilleder finder man også ud af hvor man *ikke* ligner dem. Den rest der bliver tilbage når man træder ud af spejlkabinettet og misser mod dagslyset, er så måske én selv.

MICHEL Houellebecq var på forsiden af Charlie Hebdo den dag tegnerne blev myrdet, og hans nye roman havde allerede inden udgivelsen vakt opstandelse. Forlaget Flammarion havde en måneds tid i forvejen offentliggjort et resumé: Ved præsidentvalget i 2022 vælges Mohammed Ben Abbas, der er leder af et moderat muslimsk parti, og i løbet af kort tid underlægges Frankrig en mild form for sharia. Ben Abbas ender med at blive valgt fordi de traditionelle partier fra centrum-venstre og centrum-højre for alt i verden vil undgå Front Nationals kandidat Marine Le Pen og derfor bakker op om den moderate muslim.

Romanen er langt mere kompleks end som så, men dette forenklede referat førte til heftige udmeldinger, allerede inden bogen var udkommet. Parallelt med receptionen af Yahya Hassan her i Skandinavien faldt de følelsesladede reaktioner i to kategorier. Den ene side, for eksempel Manuel Valls, opfattede Houellebecq som en uansvarlig islamofobisk provokatør (omtrent som Athena

kæderygende mandsling, der i en tåge af alkohol og sløvsind fremsnøvlér sit mistrøstige livssyn.

HOUELLEBECQS opfattelse af den menneskelige tilværelse formuleres allerede i 1991 i *Rester vivant* (»At holde sig i live«), en slags poetik eller programskrift der med inspiration fra Schopenhauer ser alt levende som en knude af lidelse. Bogen, der udkom mens Houellebecq var en ukendt poet og endnu ikke havde skrevet romaner, kan minde om Rilkes *Breve til en ung*

digter – den er højstemt, radikal og fuld af bydeformer: »Frygt ikke lykken; den eksisterer ikke.«

Et andet tidligt essay hilser med sin titel på Schopenhauers *Verden som vilje og forestilling*. Det hedder »Verden som supermarked og latterliggørelse«. I Houellebecqs opdaterede version af Schopenhauers grundpessimisme ytrer »livsviljen« sig ikke længere som en organisk kraft i den enkelte, men er degenereret til en diffus mængde behov, styret af reklameindustrien. Pointen er som hos den tyske filosof at begæret aldrig kan

tilfredsstilles, heraf den uundgåelige lidelse. De indtil videre seks romaner udfolder forskellige varianter over dette kulsorte livssyn: Vi lever ikke bare i en markedsøkonomi, men i et markedssamfund, hvor klassekampen har bredt sig fra den politiske og økonomiske sfære til hele livsverdenen, ikke mindst til kærlighedens gebet. Det har ført til en uafvendelig opløsning af menneskelige fællesskaber fra parforhold og slægt over arbejdsfællesskaber til nationer. Overalt er sammenhold afløst af individualisme. 68ernes drøm om en friset seksualitet udviklede sig ikke, som de håbede, til kommunisme, men tværtimod til en form for kapitalisme på kønslivets område: Den frie kærlighed viste sig at blive underlagt det frie markeds nådesløse mekanismer, og uligheden i den seksuelle økonomi er lige så grotesk og destruktiv som i den materielle: En lille overklasse af attraktive svælger i seksuelle excesser, mens en stor underklasse af uattraktive synker til bunds i hvert sit mismod.

Den vestlige kulturkreds er degenereret til disse to nært forbundne akser: erotisk tiltrækningskraft og penge. Den enkeltes position i samfundet kan afledes af hvor han eller hun placerer sig i det senkapitalistiske koordinatsystem. Mange steder i Houellebecqs romaner udpensles den velkendte asymmetri mellem kønnene: Kvinder er attraktive når de besidder ungdom og fysisk skønhed, mænd er attraktive når de har penge og magt. Det er nok til dels fordi Houellebecq så hensynsløst skildrer hvordan kvinder med alderen mister deres værdi på det seksuelle marked, at han bliver beskyldt for at være misogyn. Men at beskrive noget er jo ikke ensbetydende med at gå ind for det, og i øvrigt er hans foragt for mænd ikke mindre.

Noget af det jeg godt kan lide ved Houellebecqs værker, er deres stort anlagte politiske og filosofiske perspektiv. Både fortælleren og flere af personerne reflekterer på et højt abstraktionsniveau og inddrager kompliceret faktuel viden om for eksempel biologi, økonomi og historie. Der er kort sagt en betydelig intellektuel dimension i hans romaner, hvad der kun gør dem mere læseværdige, i hvert fald hvis man som jeg mener at kompakt formidlet viden kan være lige så stimulerende som plot og persontegning. Ligesom Balzac sætter Houellebecq den sociologiske forklaring over den individualpsykologiske. Vi hører ikke meget om personernes barndom, men en hel del om deres sociale manøvrer. Ganske som Balzac beskrev det 19. århundredes gryende kapitalisme, skildrer Houellebecq det 21. århundredes senkapitalisti-

DEN mest grundige måde at læse en bog på er at oversætte den. Gennem de seneste 15 år har jeg haft lejlighed til sætning for sætning at granske så forskellige romanforfattere som Philip Roth, Marcel Proust og Michel Houellebecq. Som oversætter skal man være gennemsigtig, og i de lange perioder hvor jeg har skrevet som Marcel, har jeg ikke kunnet skrive som mig selv. Mit sprog forsvandt.

Senest har jeg forsøgt at give Houellebecq en dansk stemme. Hans nye roman, som udkommer herhjemme 1. oktober, er foreløbig det eneste af hans værker jeg har oversat, og derfor det jeg kender bedst. Og det der først og fremmest slår mig, er hvordan lanceringen og polemikken omkring romanens fremtidsvision har skygget for det som bogen primært handler om. Og det er ikke islam, men fortælleren François og hans lavmælte fortvivelse over at være ude af stand til at elske. *Underkastelse* handler om hans afgrundsdybe ensomhed, mens islamificeringen af Frankrig finder sted i baggrunden af romanen, vi ser den med François' indolente blik, og den fungerer som en spejling af hans følelsesliv: Han falder fra hinanden i takt med Den femte republik.

JEG nævnte tidligere at ingen og intet går fri af Houellebecqs ætsende kritik. Det passer ikke helt. Der er én person i *Underkastelse* der fremstilles entydigt positivt, og det er forfatteren Joris-Karl Huysmans, som François har skrevet doktordisputats om. Huysmans er bogens helt, og det er han fordi han er den eneste fortælleren kan knytte sig til. Som François forklarer det:

»Kun litteraturen kan give én denne fornemmelse af kontakt med et andet menneskes bevidsthed, med denne bevidsthed i sin helhed, inklusive dens svagheder og dens storhed, dens begrænsninger, bagateller, fikse ideer og overbevisninger; med alt det der bevæger den, interesserer den, ophidser den eller frastøder den (...) En forfatter er først og fremmest et menneske, der er til stede i sine bøger (...) At man holder af en bog, betyder først og fremmest at man holder af dens forfatter, at man har lyst til at træffe ham igen og tilbringe sine dage sammen med ham.«

Omvendt skriver Marcel Proust i sidste bind af *På sporet af den tabte tid*: »Dét enhver læser i virkeligheden læser når han læser en bog, er sig selv. Forfatterens værk er blot en slags optisk instrument, som han tilbyder læseren for at give ham mulighed for at få øje på noget som han på egen hånd, uden denne bog, måske ikke ville have fået øje på.«

